

CENTRUM BADANIA OPINII SPOŁECZNEJ

SEKRETARIAT 629 - 35 - 69, 628 - 37 - 04
ZESPÓŁ REALIZACJI
BADAŃ 621 - 07 - 57, 628 - 90 - 17
INTERNET: <http://www.cbos.pl>

UL. ŻURAWIA 4A, SKR. PT. 24
00 - 503 W A R S Z A W A
TELEFAX 629 - 40 - 89
E-mail: sekretariat@cbos.pl

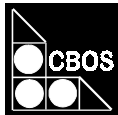
BS/95/99

PLANY, DĄŻENIA I ASPIRACJE ŻYCIOWE MŁODZIEŻY

KOMUNIKAT Z BADAŃ

WARSZAWA, CZERWIEC '99

PRZEDRUK MATERIAŁÓW CBOS W CAŁOŚCI LUB W CZĘŚCI ORAZ WYKORZYSTANIE DANYCH EMPIRYCZNYCH
JEST DOZWOLONE WYŁĄCZNIE Z PODANIEM ŹRÓDŁA

PLANY, DAŻENIA I ASPIRACJE ŻYCIOWE MŁODZIEŻY

- ◆ Obecnie młodzież ma większe ambicje życiowe niż jej rówieśnicy sprzed ośmiu lat. Dotyczy to szczególnie planów edukacyjnych. Po ukończeniu szkoły ponadpodstawowej zdecydowana większość młodych ludzi chce podjąć wyższe studia. Największą determinację w tym kierunku wykazują uczniowie liceów ogólnokształcących (90% z nich chce kontynuować naukę na wyższej uczelni), a następnie techników i liceów zawodowych (odpowiednio 71% i 60%).
- ◆ Większa niż przed laty jest również chęć posiadania dóbr materialnych, związana z przekonaniem o ich łatwiejszej dostępności. W stosunku do roku '90 wzrosły odsetki młodych ludzi, którzy sądzą, że za 10-15 lat będą mieć samochód (z 34% do 58%), mieszkać we własnym domu (z 26% do 53%).
- ◆ Stabilna jest hierarchia celów i dążeń życiowych młodzieży. Podobnie jak przed laty, do najważniejszych zalicza ona życie rodzinne (57%), ciekawą pracę, zgodną z zainteresowaniami (42%), miłość, przyjaźń (35%). W porównaniu z poprzednim badaniem wzrosło znaczenie życia rodzinnego, natomiast zmalało - miłości, przyjaźni jako życiowego celu, chociaż wartość ta nadal sytuuje się na trzecim miejscu.
- ◆ W stosunku do roku '92 zmniejszyło się wśród młodzieży (z 77% do 50%) poczucie zagrożenia bezrobociem. Najpopularniejszym deklarowanym sposobem radzenia sobie z taką ewentualnością jest kontynuowanie nauki i uczęszczanie na kursy kształcące - w ten sposób postąpiłoby 52% ankietowanych.

Każdy człowiek ma w życiu jakieś cele, dążenia i plany, które chciałby w przyszłości osiągnąć lub zrealizować. Dla młodych ludzi są one czymś szczególnym, w dużej mierze bowiem wyznaczają całą przyszłą drogę życia. Wszystkie - zarówno mniej, jak i bardziej sprecyzowane - wymagają dużego nakładu pracy i wysiłku, niekiedy także sporo szczęścia. Osiągnięcia i dokonania w młodym wieku to dopiero początek drogi, jaką wyznacza sobie młodzież. Jakie będzie jej dorosłe życie? Co młodzi ludzie chcieliby osiągnąć, kim być? Poprosiliśmy młodzież uczestniczącą w badaniu¹ o wskazanie z przedstawionej listy trzech najważniejszych dla niej celów i dążeń.

CELE I DĄŻENIA ŻYCIOWE MŁODZIEŻY

Wśród życiowych dążeń młodzieży wyraźnie zarysowuje się hierarchia, w której od kilku lat niezmiennie dominują: życie rodzinne, ciekawa praca oraz miłość, przyjaźń.

Ponad połowa ankietowanych (57%) uznała **udane życie rodzinne** za jeden z najważniejszych celów w życiu. Od roku '94 obserwujemy stały wzrost odsetka młodych ludzi wyrażających taką opinię, co pozwala sądzić, że rodzina jest dla młodzieży zdecydowanym priorytetem w życiu. Udana życie rodzinne jako najważniejszy cel częściej wskazują dziewczęta niż chłopcy.

¹ Badanie „Młodzież '98”, 1-13 grudnia '98, losowa ogólnopolska próba młodzieży ostatnich klas szkół ponadpodstawowych (N=1316).

Tabela 1

Ludzie mają w życiu różne cele i dążenia. Które z poniższych celów są najważniejsze dla Ciebie?	Wskazania respondentów według terminów badań		
	1994	1996	1998
	w procentach		
Udane życie rodzinne, dzieci	48	50	57
Ciekawa praca, zgodna z Twoimi zainteresowaniami	52	43	42
Miłość, przyjaźń	39	41	35
Osiągnięcie wysokiej pozycji zawodowej, zrobienie kariery	19	28	33
Spokojne życie bez kłopotów, konfliktów	34	30	31
Zdobycie majątku, osiągnięcie wysokiej pozycji materialnej	25	26	27
Życie barwne, pełne rozrywek, bogate życie towarzyskie	17	16	19
Bycie użytecznym dla innych, "życie dla innych"	15	13	11
Życie zgodne z zasadami religijnymi	10	10	10
Udane życie seksualne	9	9	10
Osiągnięcie sukcesu w dziedzinie nauki lub sztuki	7	9	7
Niezależność w pracy	10	10	6
Możliwość podejmowania ważnych decyzji w sferze gospodarczej	1	2	1
Zdobycie władzy politycznej - możliwość wywierania wpływu na życie społeczne i polityczne kraju	1	1	1
Inne	1	2	1

Odsetki nie sumują się do 100, ponieważ respondenci mogli wybrać trzy odpowiedzi.

Na drugim miejscu w hierarchii celów życiowych znalazła się **ciekawa praca, zgodna z zainteresowaniami**. Zdobyć takiej pracy stawia sobie za cel 42% badanych. W porównaniu z rokiem '94 wyraźnie zmalał odsetek młodzieży, dla której interesująca praca jest najważniejsza. Ten niewątpliwie humanistyczny aspekt pracy zawodowej wydaje się tracić na znaczeniu w porównaniu z karierą i wysoką pozycją zawodową. Na pracy zgodnej z zainteresowaniami najmniej zależy uczniom zasadniczych szkół zawodowych. Zdobyć ciekawej pracy ważniejsze jest dla dziewcząt niż chłopców.

Coraz ważniejsze miejsce w planach młodzieży zajmuje **osiągnięcie wysokiej pozycji zawodowej i zrobienie kariery**. Od roku '94 systematycznie zwiększa się odsetek osób, dla których jest to jeden z życiowych priorytetów. Obecnie taki pogląd wyraża jedna trzecia ankietowanych (w porównaniu z rokiem '94 wzrost o 14 punktów).

Możliwość osiągnięcia wysokiej pozycji zawodowej jest przez młodzież identyfikowana z wyższym wykształceniem. Prawie dwie trzecie (63%) respondentów chcących zrobić karierę zawodową sądzi, że za 10-15 lat będzie się legitymować wyższym wykształceniem. Wśród osób, które chciałyby mieć wysoką pozycję społeczną, prawie połowa (44%) myśli o osiągnięciu wysokiej pozycji zawodowej i zrobieniu kariery. Dążenie do awansu zawodowego cechuje przede wszystkim mieszkańców miast powyżej 500 tys. ludności.

W stosunku do roku '96 zmalało (z 41% do 35%) znaczenie, jakie ankietowani przypisują **miłości, przyjaźni**. Nadal jednak wartość ta sytuuje się na trzecim miejscu w hierarchii celów i dążeń. Miłość, przyjaźń jest ważniejsza dla dziewcząt niż chłopców oraz dla osób regularnie uczestniczących w praktykach religijnych.

Prawie jedna piąta (19%) młodzieży preferuje **życie barwne i pełne rozrywek**. Bogate życie towarzyskie częściej niż inni wskazują chłopcy i badani w ogóle nie uczestniczący w praktykach religijnych.

Podsumowując należy zauważyć, że już od kilku lat hierarchia celów życiowych młodzieży pozostaje względnie stabilna. Uczniowie ostatnich klas szkół ponadpodstawowych podchodzą do swojej przyszłości dość poważnie, kierując się tradycyjnymi wartościami. Najistotniejsze jest dla nich udane życie rodzinne, interesująca praca, a także miłość, przyjaźń. Młodym ludziom nie można odmówić orientacji, jeśli chodzi o cele, których osiągnięcie wymaga zaangażowania i wysiłku. Jednocześnie możemy zaobserwować większe nastawienie na sukces - znaczenia nabierają takie dążenia, jak kariera i wysoka pozycja zawodowa, które młodzież wyraźnie przedkłada nad rozrywki, wartości prospołeczne i aspiracje polityczne. Na uwagę zasługuje utrzymujący się od kilku lat na tym samym poziomie (różnica wskazań w granicach błędu statystycznego) odsetek osób, dla których celem jest **zdobycie majątku**

i osiągnięcie wysokiej pozycji materialnej. Dążenie do zdobycia majątku wyraża nieco ponad jedna czwarta badanych, można więc sądzić, że dla młodzieży dość istotne jest zapewnienie sobie dostatniego życia.

Ankietowanym zadaliśmy również pytania dotyczące tego, jak wyobrażają sobie własne życie za 10-15 lat. Przewidywania respondentów dotyczyły spraw zawodowych, materialnych i rodzinnych. Wprawdzie chodzi tu o dość odległą perspektywę czasową, jednak można sądzić, że młodzi ludzie już podjęli najważniejsze decyzje, a przynajmniej wiedzą, do czego dążą.

WYKSZTAŁCENIE

Wydaje się, że szczególną ambicją dzisiejszej młodzieży i przysłowiowym kluczem otwierającym wiele drzwi jest dyplom wyższej uczelni. Ponad połowa respondentów (57%) przewiduje, że za 10-15 lat będzie miała wyższe wykształcenie. Towarzyszy temu wysoka determinacja - 82% osób przekonanych, że zdobędzie wyższe wykształcenie, chce podjąć wyższe studia natychmiast po ukończeniu szkoły. O uzyskaniu dyplomu wyższej uczelni przekonani są przede wszystkim mieszkańcy miast i respondenci określający warunki materialne swoich rodzin jako co najmniej średnie. Większe ambicje w tym zakresie mają dziewczęta niż chłopcy.

Tabela 2

Jakie będziesz miał(a) wykształcenie za 10-15 lat?	Wskazania respondentów według terminów badań					
	1990	1991	1992	1994	1996	1998
	w procentach					
Zasadnicze zawodowe	30	20	22	16	10	5
Średnie	36	34	33	31	31	24
Pomaturalne	9	12	13	16	16	14
Wyższe	25	34	32	36	43	57

Od roku '90 można zaobserwować systematyczny i bardzo szybki wzrost aspiracji edukacyjnych młodzieży. W ciągu ośmiu lat ponad dwukrotnie wzrosła liczba młodych ludzi, którzy sądzą, że za 10-15 lat będą mieć wyższe wykształcenie. Towarzyszy temu wyraźny spadek odsetka ankietowanych, których satysfakcjonowałoby wykształcenie zasadnicze zawodowe. Systematycznie maleje również liczba osób chcących zakończyć edukację na poziomie szkoły średniej.

Tabela 3

Typ szkoły, do której uczęszczają respondenci	Jakie będziesz miał(a) wykształcenie za 10-15 lat?			
	Zasadnicze zawodowe	Średnie	Pomaturalne	Wyższe
	w procentach			
Liceum ogólnokształcące	0	1	3	96
Technikum	0	11	11	78
Liceum zawodowe	0	9	18	72
Zasadnicza szkoła zawodowa	13	56	21	9

Wśród uczniów liceów ogólnokształcących powszechne jest przekonanie, że za 10-15 lat będą się oni legitymować wyższym wykształceniem (96% wskazań). Podobnie sędzi większość uczniów techników (78%) i liceów zawodowych (72%) - w obu przypadkach wzrost o 20-22 punkty w porównaniu z rokiem '96.

Średnie wykształcenie satysfakcjonuje 11% uczniów z techników, 9% - z liceów zawodowych oraz tylko 1% - z liceów ogólnokształcących. Prawdziwe zatem będzie stwierdzenie, że w przekonaniu młodzieży zdobycie zawodu w technikach i liceach zawodowych powoli przestaje być wystarczające. Coraz więcej osób dostrzega natomiast większe korzyści z ukończenia wyższych studiów i uzyskania dyplomu wyższej uczelni.

Rosną również aspiracje młodzieży z zasadniczych szkół zawodowych. Coraz mniej uczniów tych szkół chce poprzestać na obecnym etapie edukacji, a coraz więcej planuje kontynuowanie nauki.

Na zamierzenia młodzieży dotyczące przyszłego wykształcenia wpływa nie tylko rodzaj szkoły, ale także wykształcenie rodziców. Respondenci, których matka lub ojciec legitymuje się wyższym wykształceniem, częściej niż inni przewidują, że w przyszłości również je uzyskają. Trzeba podkreślić, że ponad 40% uczniów, których rodzice mają wykształcenie niższe niż średnie, również aspiruje do wyższego wykształcenia i wyraża przekonanie, że je uzyska.

Tabela 4

Jakie będziesz miał(a) wykształcenie za 10-15 lat?	Wykształcenie matki				Wykształcenie ojca			
	Podstawowe	Zasadnicze zawodowe	Średnie	Wyższe	Podstawowe	Zasadnicze zawodowe	Średnie	Wyższe
	w procentach							
Podstawowe	8	6	2	3	10	5	2	2
Zasadnicze zawodowe	35	34	18	9	31	32	18	7
Średnie	12	18	16	3	16	15	16	6
Wyższe	44	42	64	86	42	48	63	85

ASPIRACJE ZAWODOWE

Poprosiliśmy ankietowanych, aby określili, jaki zawód chcieliby wykonywać za 10-15 lat. Pytanie miało charakter otwarty, co oznacza, że badani mieli swobodę w formułowaniu wypowiedzi. Spośród wymienionych prawie 30 kategorii zawodowych największym zainteresowaniem cieszyły się - poza zawodami typowo robotniczymi, które wybierali niemal wyłącznie uczniowie zasadniczych szkół zawodowych - profesje współczesne i modne: makler, bankowiec, ekonomista, specjalista od marketingu. Równie popularne są takie zawody, jak: technik (różne specjalności), informatyk, inżynier, a także wymagające humanistycznego wykształcenia, np. prawnik, nauczyciel. Niewielu badanych zamierza zająć się rolnictwem. Znikoma liczba ankietowanych przewiduje, że w przyszłości poświęci się polityce (osoby te uwzględnione zostały w kategorii „inne zawody”). Jedna piąta respondentów przyznaje, że nie potrafi sobie wyobrazić, jaki zawód będzie wykonywać za 10-15 lat.

		CBOS
Jaki zawód będziesz wykonywał(a) za 10-15 lat?		
Robotnicy wykwalifikowani, rzemieślnicy	12%	
Zawody współczesne: makler, bankowiec, ekonomista, specjalista od marketingu, przedstawiciel handlowy	10%	
Technicy różnych specjalności	10%	
Informatycy, inżynierowie	8%	
Nauczyciele, prawnicy i zawody wymagające wyższego humanistycznego wykształcenia	8%	
Wolne zawody (artyści, pisarze, plastycy, lekarze itp.)	7%	
Personel administracyjny, pracownicy biurowi, pielęgniarki, sekretarki	6%	
Zawody „mundurowe” (wojsko, policja, straż pożarna itp.)	5%	
Właściciele firm, biznesmeni	4%	
Kadra kierownicza, dyrektorzy, prezesi	3%	
Rolnicy, ogrodnicy	3%	
Inne zawody	5%	
Trudno powiedzieć	20%	

MIEJSCE PRACY

Większość respondentów ma pewne wyobrażenia dotyczące przyszłego miejsca pracy. Największa grupa młodzieży (29%) chciałaby pracować w polskim prywatnym zakładzie. Niewiele mniej osób ma ambicje założenia własnej firmy (23%). Taką drogę kariery zawodowej wskazało niemal dwukrotnie więcej chłopców niż dziewcząt. Na trzecim miejscu wśród najbardziej poszukiwanych miejsc pracy znalazł się zakład państwowy, w którym chciałoby pracować 17% badanych, częściej dziewczęta niż chłopcy. Zagraniczną firmę jako przyszłe miejsce pracy wybrałoby 11% ankietowanych.

Tabela 5

Gdzie będziesz pracował(a) za 10-15 lat?	Wskazania respondentów według terminów badań					
	1990	1991	1992	1994	1996	1998
	w procentach					
W zakładzie, firmie prywatnej polskiej	18	27	23	26	30	29
Będę miał(a) własną firmę	12	13	14	20	20	23
W zakładzie państwowym	26	22	20	19	21	17
W firmie zagranicznej	6	8	13	10	7	11
Będę pracował(a) za granicą	9	4	4	6	7	5
W organizacji społecznej lub politycznej	2	3	3	2	3	3
Nie będę pracował(a), będę zajmować się domem	4	5	4	3	2	2
Będę pracował(a) w gospodarstwie rolnym	7	7	6	3	2	2
Będę robił(a) coś innego/Trudno powiedzieć	16	11	13	11	8	7

W porównaniu z poprzednim badaniem można zauważyć niewielkie zmiany preferencji dotyczących miejsca zatrudnienia. W stosunku do roku '96 zmalało zainteresowanie pracą w zakładzie państwowym. Obecnie prawie co czwarty ankietowany sądzi, że w przyszłości będzie miał własną firmę. Odsetek ten systematycznie rośnie od początku lat dziewięćdziesiątych, co może wskazywać na lepsze dostosowywanie się młodzieży do gospodarki wolnorynkowej i wzrost jej akceptacji. Chęć prowadzenia własnej działalności gospodarczej deklarują przede wszystkim chłopcy, a także osoby, których rodzice są właścicielami prywatnego zakładu.

Od roku '96 nieznacznie wzrosło zainteresowanie pracą w firmach zagranicznych. Młodzież nadal patrzy z dystansem na zagranicznych pracodawców mających swoje zakłady w Polsce. Liczba osób aspirujących do pracy w tych przedsiębiorstwach ulega jednak ciągłym wahaniom, co może oznaczać, że opinie na temat zatrudnienia w tych firmach wciąż jeszcze się kształtują.

ASPIRACJE MATERIALNE MŁODZIEŻY

Nieodłącznym elementem życia są dobra materialne. Ich gromadzenie, jak wynika z deklaracji badanych, nie jest dla młodzieży sprawą pierwszoplanową. Zdobywanie majątku i wysokiej pozycji materialnej sytuuje się na szóstym miejscu w hierarchii celów i dążeń młodych ludzi, jednak marzeniom tym towarzyszy chęć posiadania różnego rodzaju dóbr.

Tabela 6

Czego się dorobisz, jakie dobra będziesz posiadał(a) za 10-15 lat?	Odpowiedzi respondentów według terminów badań					
	1990	1991	1992	1994	1996	1998
	w procentach					
Samochód	34	45	51	37	49	58
Dom	26	37	44	34	41	53
Mieszkanie	24	23	21	18	17	19
Prywatny interes, własna firma	5	8	8	7	9	11
Działka, ogród	3	4	3	1	2	4
Odsetki nie sumują się do 100, ponieważ respondent mógł udzielić 3 odpowiedzi.						

Z roku na rok rosną aspiracje materialne młodzieży. Trzeba podkreślić, że w ciągu ośmiu lat zwiększyła się (z 34% do 58%) liczba osób, które przewidują, że za 10-15 lat będą miały własne auto. Trudno się temu dziwić, zważywszy na to, że samochód nie jest już najbardziej widoczną oznaką statusu materialnego, ale w wielu przypadkach niezbędnym przedmiotem codziennego użytku. Więcej chłopców niż dziewcząt jest przekonanych, że w przyszłości będzie mieć własne auto.

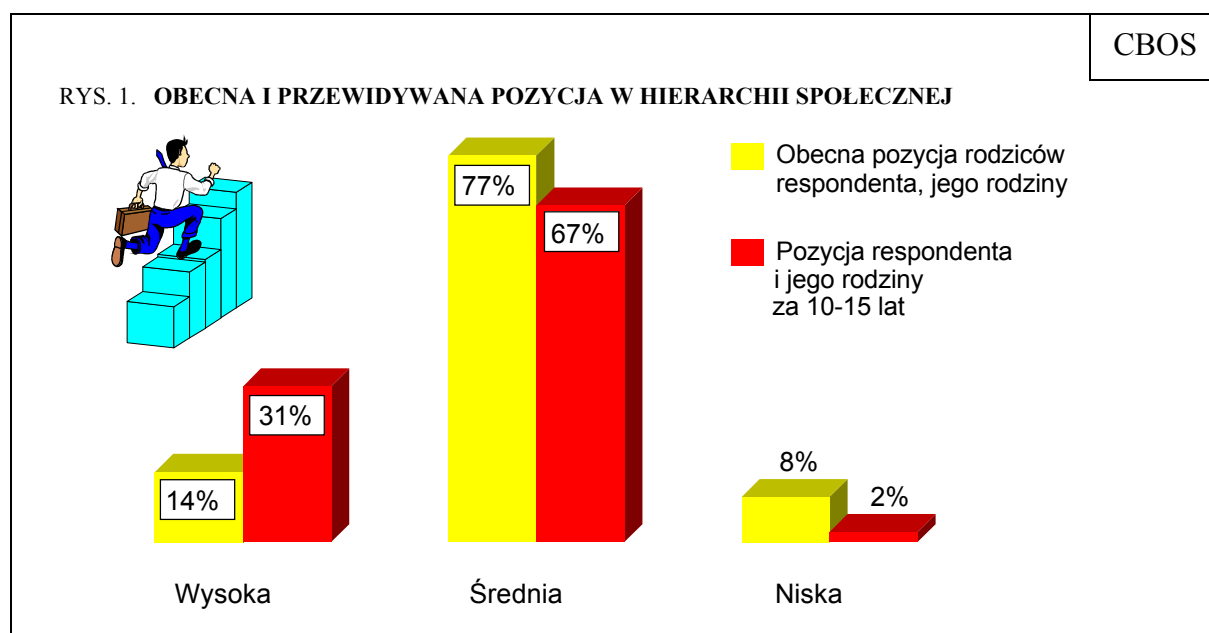
Ponad połowa uczniów (53%) sądzi, że za 10-15 lat będzie mieszkać we własnym domu. Znamienny jest fakt, że niemal trzykrotnie więcej osób chciałoby mieć dom niż mieszkanie. Warto podkreślić, że w stosunku do roku '90 nieznacznie zmalał odsetek badanych, którzy chcieliby mieć mieszkanie, natomiast dwukrotnie wzrosła (z 26% do 53%) liczba osób, które przewidują, że za 10-15 lat będą miały własny dom. Świadczy to nie tylko o rosnących ambicjach materialnych młodzieży, ale również o kształtowaniu się nowych standardów życia. Posiadanie własnego domu lub mieszkania jest naturalną potrzebą i często decyduje o miejscu w strukturze społecznej.

SYTUACJA RODZINNA

Obecnie młodzież najczęściej opowiada się za modelem rodziny 2+2 - rodzice i dwójka dzieci. Zdecydowana większość badanych (89%) przewiduje, że za 10-15 lat będzie żyć w związku małżeńskim i mieć potomstwo. Jedno dziecko chciałoby mieć 7% przyszłych małżonków, dwoje dzieci - prawie dwie trzecie (63%), troje potomstwa pragnie wychowywać 16% osób z tej grupy, a jedynie 4% chciałoby mieć czworo i więcej dzieci.

Wyobrażając sobie swoją sytuację rodzinną za 10-15 lat tylko co dwudziesty badany sądzi, że założy rodzinę, ale nie będzie mieć dzieci. Jeszcze mniejsza liczba ankietowanych (4%) przewiduje, że będzie samotna.

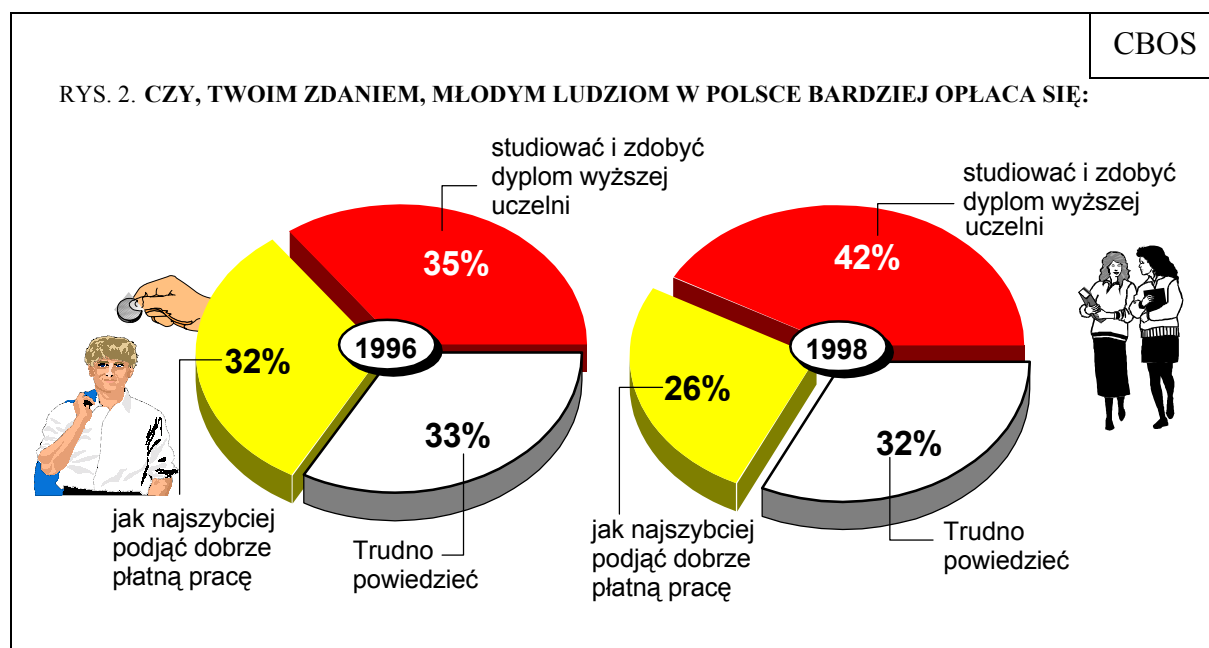
Niektóre grupy zajmują w społeczeństwie wyższe, a inne niższe pozycje. Zapytaliśmy respondentów, jaka jest według nich pozycja ich rodziców, rodziny, a jaką będą zajmować oni sami za 10-15 lat. Większość ankietowanych (67%) jest przekonana, że w przyszłości ich rodzina lub oni sami będą zajmować średnią pozycję w hierarchii społecznej, a niespełna co trzeci (31%) sądzi, że wysoką. Wyraźnie widoczne jest wśród młodzieży przeświadczenie o możliwości zajęcia wyższej niż rodzice pozycji społecznej.

Na taki rozkład odpowiedzi wpływa m. in. pozycja społeczna rodziny, w której wychowują się ankietowani. Prawie dwie trzecie (63%) badanych, którzy sytuują swoich rodziców wysoko w hierarchii społecznej, sądzi, że rodzina, którą sami założą, również osiągnie wysoki status. Przekonanie, że za 10-15 lat będą zajmować wysoką pozycję w społeczeństwie, najczęściej wyrażają mieszkańcy dużych miast, osoby dobrze oceniające warunki materialne rodziny, częściej chłopcy niż dziewczęta.

CO DALEJ PO UKOŃCZENIU SZKOŁY PONADPODSTAWOWEJ?

Młodzież kończąca szkołę musi podjąć decyzję dotyczącą swoich dalszych losów. Wyższe studia i zdobycie dyplomu wyższej uczelni jest dla większości ankietowanych lepszą strategią niż szybkie podjęcie pracy, nawet dobrze płatnej.

W porównaniu z rokiem '96 zwiększyła się grupa osób chcących studiować i mieć wyższe wykształcenie. Młodzież najwyraźniej dostrzega coraz więcej korzyści płynących ze zdobycia dyplomu wyższej uczelni, który może stać się ważnym atutem na rynku pracy. Idzie to w parze z wysokimi aspiracjami edukacyjnymi młodzieży, wyrażonymi w dążeniu do

kształcenia się w różnych typach szkół. O tym, że opłaca się studiować, najczęściej przeświadczeni są uczniowie liceów ogólnokształcących i techników oraz ci, którzy za 10-15 lat chcieliby mieć wyższe wykształcenie. Należy jednocześnie podkreślić, że najbardziej powściągliwi w ocenach są uczniowie zasadniczych szkół zawodowych. Stosunkowo najmniej z nich uważa, że młodym ludziom opłaca się studiować. Być może wynika to z sytuacji, w jakiej się znajdują - zdobycie dyplomu wyższej uczelni oznacza dla nich dłuższą niż w przypadku innych uczniów drogę edukacji.

Tabela 7

Czy, Twoim zdaniem, młodym ludziom w Polsce bardziej opłaca się:	Wskazania uczniów			
	liceów ogólnokształcących	techników	liceów zawodowych	zasadniczych szkół zawodowych
	w procentach			
- jak najszybciej podjąć dobrze płatną pracę	23	18	22	34
- studiować i zdobyć dyplom wyższej uczelni	49	47	42	35
Trudno powiedzieć	28	35	36	32

Niezwykle istotne miejsce w najbliższych planach większości ankietowanych zajmuje kontynuacja nauki, nie tylko na wyższej uczelni. Ponad cztery piąte (85%) uczniów, niezależnie od typu szkoły, do której teraz uczęszcza, zamierza nadal się uczyć. W stosunku do ubiegłych lat zauważalny jest wyraźny wzrost zainteresowania dalszą edukacją i spadek liczby chętnych do szybkiego podjęcia pracy. W badaniu uczestniczyła młodzież z różnych typów szkół, co pozwoliło stwierdzić, że przyszłe działania są często zdeterminowane właśnie typem szkoły.

Tabela 8

W przyszłym roku kończysz szkołę, przed Tobą problem: co dalej? Jak sądzisz, co będziesz robił(a) po ukończeniu szkoły, do której uczęszczasz?	Wskazania uczniów			
	liceów ogólnokształcących	techników	liceów zawodowych	zasadniczych szkół zawodowych
	w procentach			
Będę studiować na wybranym kierunku studiów	90	71	60	0
Będę pracować i uczyć się w technikum (tylko dla uczniów szkół zasadniczych)	0	0	0	50
Będę uczyć się w szkole pomaturalnej, policealnej	6	10	25	0
Będę się uczyć w technikum (tylko dla uczniów szkół zasadniczych)	0	0	0	30
Będę pracować w zakładzie państwowym	0	2	2	2
Będę odbywać służbę wojskową	1	3	0	4
Będę pracować w zakładzie, firmie prywatnej polskiej	0	3	3	3
Założę własną firmę	0	4	2	1
Pozostanę bez pracy, będę bezrobotny(a)	0	0	0	1
Będę pracować w zakładzie, firmie z kapitałem zagranicznym	0	2	0	0
Będę pracować w gospodarstwie rolnym	0	0	0	2
Będę prowadzić dom, wychowywać dzieci i utrzymywać się z zarobków męża (żony)	0	0	0	2
Wyjadę za granicę na stałe lub na dłuższy czas	1	2	4	4
Coś innego	2	3	2	2

Niemal jedna trzecia uczniów zasadniczych szkół zawodowych (30%) zamierza kontynuować naukę w technikum. Połączenie nauki w takiej szkole z pracą zarobkową planuje 50% przyszłych absolwentów zasadniczych szkół zawodowych.

W szkole pomaturalnej chciałoby się uczyć 6% przyszłych absolwentów liceów ogólnokształcących, 10% absolwentów techników i 25% absolwentów liceów zawodowych. Większość (74%) ankietowanych kończących szkoły średnie (licea i technika) pragnie kontynuować naukę na wyższej uczelni. Największe ambicje w tym względzie przejawiają

uczniowie liceum ogólnokształcącego (90% z nich zamierza podjąć studia na wybranym przez siebie kierunku), a następnie technikum i liceum zawodowego (odpowiednio 71% i 60%). Dla osób kończących naukę w liceach ogólnokształcących dopiero studia są szansą zdobycia kwalifikacji zawodowych. Absolwenci techników i liceów zawodowych mają bowiem dyplomy uprawniające do wykonywania konkretnego zawodu, stąd zapewne ich nieco mniejsze zainteresowanie studiami wyższymi.

Wśród osób, które za 10-15 lat chciałyby legitymować się wyższym wykształceniem, powszechna jest chęć kontynuowania nauki po ukończeniu obecnej szkoły, co świadczy o tym, że swoje aspiracje edukacyjne młodzież opiera na konkretnych planach.

Jak już mówiliśmy, studiowanie i zdobycie dyplomu wyższej uczelni jest w opinii ankietowanych bardziej opłacalne niż szybkie podjęcie pracy, nawet dobrze płatnej. Potwierdzeniem tych poglądów jest również to, że tylko 7% badanych chciałoby podjąć pracę bezpośrednio po ukończeniu szkoły. Pozwala to przypuszczać, że inwestowanie w swoje wykształcenie stało się dla młodzieży naturalnym etapem rozwoju, czymś oczywistym, warunkiem późniejszych sukcesów w wielu dziedzinach. Powszechnie wiadomo, że im wyższe wykształcenie, tym mniejsze prawdopodobieństwo bezrobocia, a większe - atrakcyjnych zarobków. Można więc sądzić, że znajomość tych faktów silnie motywuje młodzież do dalszej edukacji.

Na wzmożoną chęć zdobycia wiedzy prawdopodobnie wpływa również perspektywa przyszłej integracji Polski z Unią Europejską oraz z jednej strony świadomość coraz wyższych wymagań, z drugiej zaś - większych możliwości dla ludzi z wysokimi kwalifikacjami.

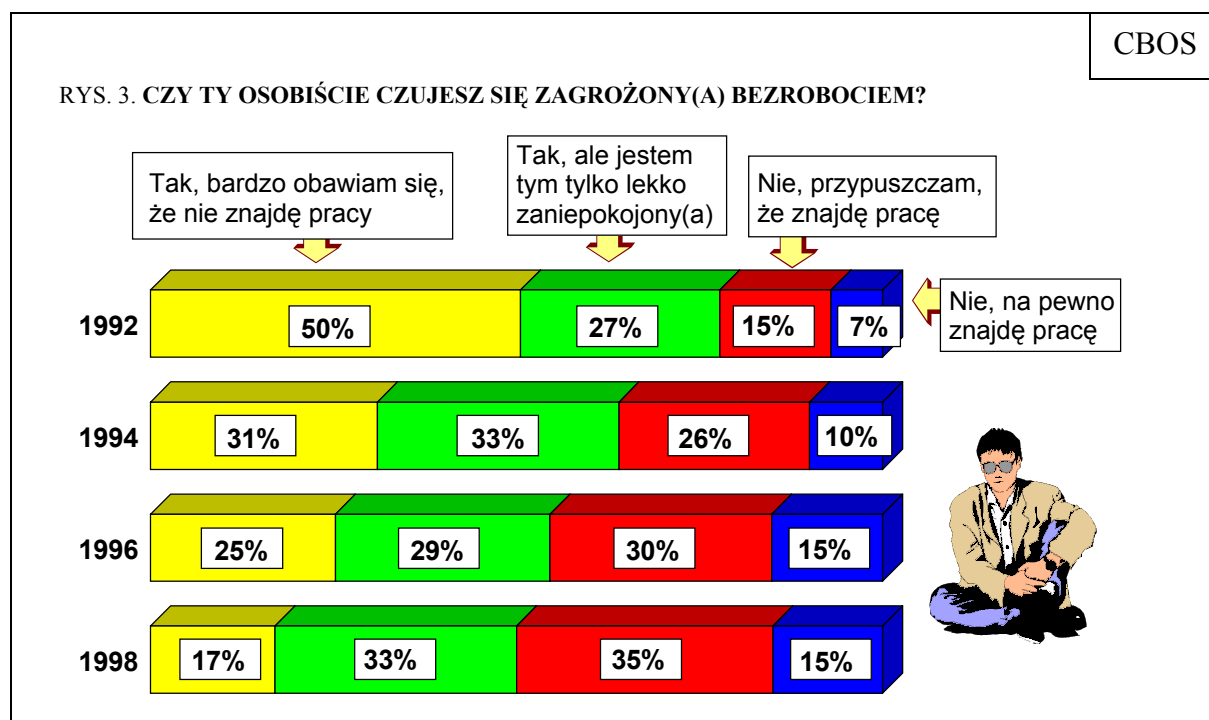
Tabela 9

W przyszłym roku kończysz szkołę, przed Tobą problem: co dalej? Jak sądzisz, co będziesz robił(a) po ukończeniu szkoły, do której uczęszczasz?	Wskazania respondentów według terminów badań			
	1992	1994	1996	1998
	w procentach			
Będę studiować na wybranym kierunku studiów	27	27	32	49
Będę pracować i uczyć się w technikum (tylko dla uczniów szkół zasadniczych)	7	10	15	17
Będę uczyć się w szkole pomaturalnej, policealnej	10	11	14	9
Będę się uczyć w technikum (tylko dla uczniów szkół zasadniczych)	7	14	11	10
Będę pracować w zakładzie państwowym	7	7	6	1
Będę odbywać służbę wojskową	6	4	5	3
Będę pracować w zakładzie, firmie prywatnej polskiej	6	4	4	2
Założę własną firmę	2	2	2	2
Pozostanę bez pracy, będę bezrobotny(a)	10	5	2	1
Będę pracować w zakładzie, firmie z kapitałem zagranicznym	-	1	1	1
Będę pracować w gospodarstwie rolnym	2	2	1	1
Będę prowadzić dom, wychowywać dzieci i utrzymywać się z zarobków męża (żony)	1	2	1	1
Wyjadę za granicę na stałe lub na dłuższy czas	8	6	3	3
Coś innego	5	4	2	2

OCENA MOŻLIWOŚCI ZDOBYCIA PRACY

Znalezienie pracy to zadanie, przed którym w przyszłości staną niemal wszyscy uczniowie. Wiele jest zarówno obiektywnych, jak i subiektywnych czynników, które decydują o możliwości zdobycia zatrudnienia. Rynek pracy końca lat dziewięćdziesiątych zmienił się w porównaniu z początkiem dekady. Minął okres pierwszych, radykalnych reform, które wiązały się z masowymi zwolnieniami z pracy i bezrobociem. Zmianom uległ również system edukacji, który przystosował się, przynajmniej w pewnym stopniu, do nowych wymagań, oferując nowe i bardziej atrakcyjne kierunki kształcenia. Czy młodzież nadal ma poczucie zagrożenia bezrobociem?

Opinie ankietowanych na ten temat są podzielone. Odsetki respondentów wyrażających realną obawę przed brakiem pracy bądź zaniepokojonych wizją bezrobocia oraz osób sądzących, że znajdą pracę, są porównywalne. Należy jednak zauważyć, że od roku '92 systematycznie maleje poczucie lęku przed bezrobociem. Można zatem sądzić, że młodzież oswoiła się z tym zjawiskiem i wynikającą z niego sytuacją zagrożenia oraz że częściej niż przed laty dostrzega szanse na znalezienie pracy.

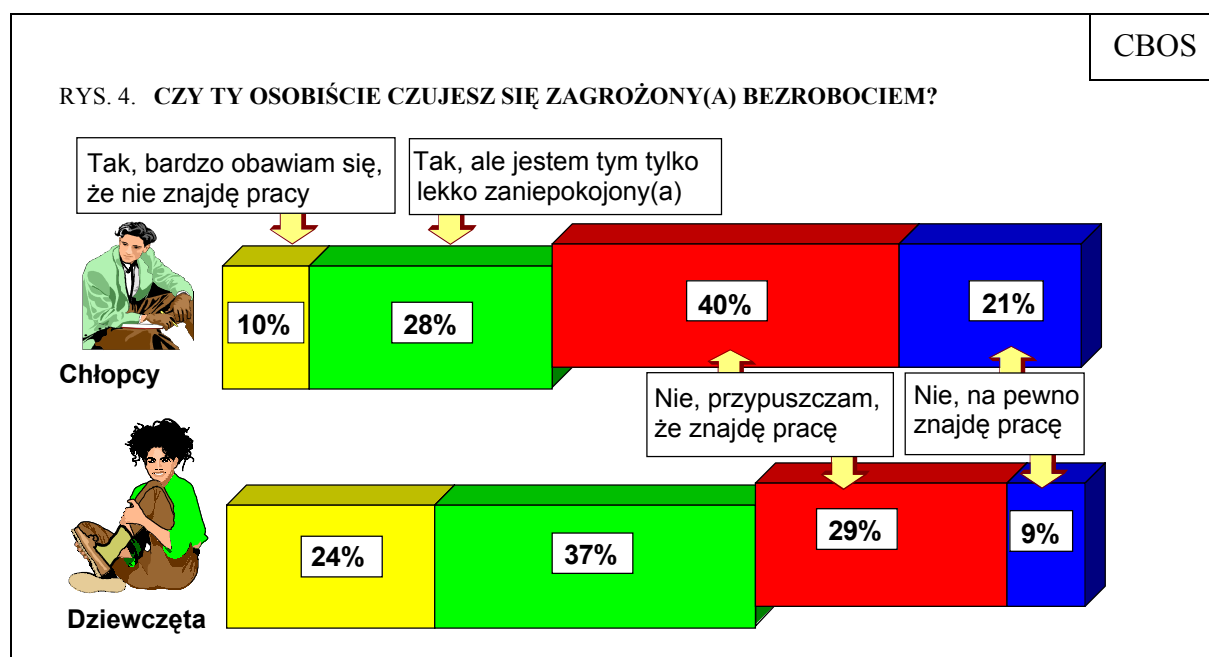
Najmniejsze obawy przed bezrobociem wyrażają uczniowie techników. Większość z nich (67%) sądzi, że w przyszłości nie będzie miała problemów z zatrudnieniem. Zapewne wynika to z przekonania, że kłopoty ze znalezieniem pracy nie powinny się pojawić, jeśli ma się już zawód, a także z tego, że ponad 70% uczniów tych szkół pragnie podjąć wyższe studia (wiąże się to z odroczeniem problemu bezrobocia oraz z przeświadczeniem, że osobom z wyższym wykształceniem łatwiej jest znaleźć pracę). Ponadto uczniowie techników to w zdecydowanej większości (ponad 80%) chłopcy, którzy w mniejszym stopniu niż dziewczęta obawiają się bezrobocia. Poczucie zagrożenia brakiem pracy najczęściej deklarują

uczniowie liceów zawodowych. Ponad połowa (58%) z nich obawia się bezrobocia, co może wynikać z faktu, że w tego typu szkołach większość (ponad 70%) badanych stanowią dziewczęta, częściej obawiające się bezrobocia.

Tabela 10

Typ szkoły	Czy Ty osobiście czujesz się zagrożony(a) bezrobociem?			
	Tak, bardzo obawiam się, że nie znajdę pracy	Tak, ale jestem tym tylko lekko zaniepokojony(a)	Nie, przypuszczam, że znajdę pracę	Nie, na pewno znajdę pracę
	w procentach			
Liceum ogólnokształcące	12	41	37	9
Technikum	8	26	48	18
Liceum zawodowe	21	37	31	11
Zasadnicza szkoła zawodowa	22	28	29	21

Typ szkoły, do której uczęszczają ankietowani, nie jest, jak już mówiliśmy, jedynym czynnikiem różnicującym respondentów ze względu na obawy przed brakiem pracy. Poczucie zagrożenia bezrobociem częściej przejawiają dziewczęta, co może być związane z panującym powszechnie przekonaniem, że pracę łatwiej jest znaleźć mężczyznom niż kobietom.

Obawy przed bezrobociem najrzadziej wyrażają mieszkańcy miast powyżej 100 tys. ludności oraz osoby oceniające warunki materialne swoich rodzin jako dobre.

Znalezienie pracy może okazać się jednak dość trudnym zadaniem. Jak zatem wobec problemu braku satysfakcjonującej pracy zachowaliby się ankietowani?

Tabela 11

Gdybyś miał(a) problemy ze znalezieniem odpowiadającej Ci pracy po ukończeniu nauki, to:	Wskazania respondentów według terminów badań		
	1994	1996	1998
	w procentach		
- kontynuował(a)bym naukę	26	31	33
- zapisał(a)bym się na kursy dokształcające	21	20	19
- wziął(wzięła)bym taką pracę, jaka jest, nieważne w jakim zawodzie	18	15	16
- wyjechał(a)bym za granicę	16	15	14
- założył(a)bym własną firmę	11	12	12
- przeniósł(bym) się do innej miejscowości	2	3	3
- nie robił(a)bym nic, poszedł(bym) „na zasiłek”	4	2	1
- zrobił(a)bym coś innego	3	3	2

Wobec trudności na rynku pracy wzrasta wśród młodzieży zainteresowanie dalszą edukacją. Od roku '94 zwiększyła się liczba osób, które zdecydowałyby się na kontynuowanie nauki, gdyby miały problemy ze znalezieniem posady. Może to świadczyć, że nauka postrzegana jest z jednej strony jako czynnik zwiększający szansę zatrudnienia, z drugiej zaś - jako sposób zapewniający bezpieczne przetrwanie niepewnego okresu. Potwierdzeniem tej tezy może być niewielki, ale systematyczny spadek popularności większości pozostałych form radzenia sobie z bezrobociem. Ponad połowa respondentów (52%) deklaruje, że gdyby miała problemy ze znalezieniem odpowiedniej pracy, kontynuowałaby naukę bądź uczęszczała na kursy dokształcające. Na kontynuację nauki najczęściej zdecydowałiby się uczniowie liceów zawodowych, natomiast na kursy dokształcające zapisaliby się przede wszystkim uczniowie liceów ogólnokształcących i zawodowych, najrzadziej - techników.

Okazało się również, że własna firma może być nie tylko formą realizacji ambicji zawodowych, ale również sposobem ucieczki przed bezrobociem. Trzeba zaznaczyć, że własną firmę najchętniej założą uczniowie technikum.

Od kilku lat na tym samym poziomie utrzymuje się odsetek osób, które podjęłyby jakąkolwiek pracę, gdyby miały problemy ze znalezieniem odpowiedniej. Niewiele osób chce pracować za wszelką cenę - praca ciekawa i zgodna z zainteresowaniami jest przecież jednym z ważniejszych celów, jakie stawiają sobie badani. Młodzi ludzie wyraźnie woleliby zdobyć wykształcenie i dopiero wtedy poszukać zatrudnienia. Każdą pracę podjęłyby większość uczniów zasadniczych szkół zawodowych oraz ci, którzy obawiają się bezrobocia.

Od roku '94 nieco zmalała liczba osób, które wobec braku zadowalającej pracy skłonne byłyby wyjechać za granicę. Dzieje się tak prawdopodobnie dlatego, że atrakcyjność zarobkowa wyjazdów zagranicznych jest coraz mniejsza, a młodzież częściej szuka możliwości realizacji planów zawodowych w kraju, chociażby poprzez dalszą edukację.

Stosunkowo niewiele osób zmieniłoby miejsce zamieszkania w poszukiwaniu pracy. Z pewnością wiąże się to z ogólnie niską mobilnością polskiego społeczeństwa i niedostępnością mieszkań, które są przecież niezbędnym warunkiem migracji zawodowych.

Co, zdaniem młodzieży, decyduje o tym, że po ukończeniu szkoły można znaleźć pracę? Jak już mówiliśmy, nauka i zdobywanie wykształcenia, a co za tym idzie kwalifikacji zawodowych, zajmuje w planach i dążeniach młodzieży bardzo ważne miejsce. Okazuje się, że dla młodych ludzi jest to także warunek znalezienia pracy.

Tabela 12

Co, Twoim zdaniem, decyduje o tym, że po ukończeniu szkoły można znaleźć pracę?	Wskazania respondentów według terminów badań		
	1994	1996	1998
	w procentach		
Znajomość języków obcych	56	62	62
Rodzaj zawodu, który się zdobyło	53	54	54
Inteligencja, zdolności	39	40	48
Znajomości, układy	42	41	40
Odwaga, przedsiębiorczość	24	27	24
Region, województwo, w którym się mieszka	12	14	13
Szczęście, przypadek	16	15	11
Wielkość miejscowości, w której się mieszka	9	10	10
Spryt, cwaniactwo	11	8	7
Wdzięk, urok osobisty	7	6	5
Coś innego	1	1	1
Odsetki nie sumują się do 100, ponieważ respondent mógł wybrać trzy odpowiedzi.			

Wyraźnie zauważalna jest hierarchia cech, które - zdaniem młodzieży - decydują o tym, że po ukończeniu szkoły można znaleźć pracę. Z odpowiedzi respondentów wynika, że największe szanse na rynku pracy miałyby osoba znająca języki obce, mająca atrakcyjny zawód, zdolna i inteligentna. Dobrze byłoby, gdyby miała również znajomości.

Niezmiennie od kilku lat na pierwszym miejscu sytuuje się znajomość języków obcych, do której przywiązuje wagę większy niż w roku '94 odsetek badanych, a następnie odpowiednie kwalifikacje wiążące się również ze zdobytym wykształceniem.

W opinii młodzieży wyraźnie wzrasta znaczenie zdolności i inteligencji jako czynnika sprzyjającego znalezieniu pracy - od roku '94 zwiększył się (z 39% do 48%) odsetek respondentów podzielających ten pogląd. Dwie piąte ankietowanych (40%) uważa, że pracę można znaleźć dzięki znajomościom i układom, natomiast coraz mniej respondentów uzależnia szanse na rynku pracy od cech osobistych, jak spryt i cwaniactwo, lub zewnętrznych, jak szczęście i przypadek.

Niemal nie zmienia się odsetek osób, które sądzą, że miejsce zamieszkania (wielkość miejscowości i województwo) determinuje możliwości zatrudnienia (13% wskazań). Zbliżony odsetek uważa, że decyduje o tym szczęście i przypadek (11%) Pogląd ten podziela nieco mniej osób niż cztery lata temu, a zatem można sądzić, że młodzież coraz częściej przywiązuje wagę do własnych dokonań.

Podsumowując należy stwierdzić, że młodzi ludzie częściej upatrują źródeł przyszłego zawodowego sukcesu w swoim postępowaniu i własnych decyzjach niż w obiektywnych warunkach zewnętrznych, na które w zasadzie nie mają wpływu. Wydaje się, że młodzież zdaje sobie sprawę, że sama musi zadbać o swoją przyszłość, a wiedza, wykształcenie i kwalifikacje będą w przyszłości decydować o sukcesie na rynku pracy.

Ukończenie szkoły ponadpodstawowej to kres ważnej drogi, a zarazem początek kolejnego etapu stawiającego nowe, wyższe wymagania. Wydaje się, że młodzież już podjęła większość ważnych decyzji. Wyższe studia, dobra i satysfakcjonująca praca, udane życie rodzinne i zabezpieczenie materialne to dla niej najważniejsze cele. Młodzi ludzie wierzą w sukces i z coraz większym optymizmem spoglądają w przyszłość. Nadzieja urzeczywistnienia zamierzeń idzie w parze ze świadomością dużych wysiłków, jakie należy jeszcze podjąć, oraz zagrożeń czyhających na drodze do ich realizacji. Jednym z tego typu niebezpieczeństw jest bezrobocie, którego obawia się mniejszy niż przed dwoma laty odsetek respondentów.

Wydaje się, że młodzież końca tego dziesięciolecia, będącego również okresem wielkich przemian w kraju, dobrze zaadaptowała się do nowej rzeczywistości akceptując w dużej mierze zasady i środki realizacji własnych zamierzeń. Należy szczególnie podkreślić znaczenie, jakie młodzi ludzie przypisują edukacji i zdobyciu jak najwyższego wykształcenia.

Opracował
Arkadiusz SĘK

A N E K S*

Tabela 1. Które z poniższych celów są najważniejsze dla Ciebie? 1 - Osiągnięcie sukcesu w dziedzinie nauki lub sztuki; 2 - Osiągnięcie wysokiej pozycji zawodowej, zrobienie kariery; 3 - Zdobyć majątek, osiągnięcie wysokiej pozycji materialnej; 4 - Być użytecznym dla innych, "życie dla innych"; 5 - Życie barwne, pełne rozrywek, bogate życie towarzyskie; 6 - Miłość, przyjaźń; 7 - Udać się na wakacje; 8 - Udać się w podróż; 9 - Zdobyć władzę polityczną - możliwość wywierania wpływu na życie społeczne i polityczne kraju

(%)

	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Ogółem	7	33	27	11	19	35	10	57	1
Płeć									
Mężczyźni	7	32	35	8	24	30	14	53	2
Kobiety	7	34	18	14	14	41	5	61	1
Typ szkoły									
Liceum ogólnokształcące	9	37	21	11	19	38	7	55	4
Technikum	7	31	40	8	24	34	10	55	0
Liceum zawodowe	5	38	22	11	14	37	9	61	0
Zasadnicza szkoła zawodowa	7	29	25	13	20	33	13	55	1
Miejsce zamieszkania									
Wieś	7	30	20	13	15	33	9	59	1
Miasto do 20 tys.	7	32	31	13	24	38	13	49	0
od 21 do 100 tys.	6	36	30	11	18	38	9	57	0
101-500 tys.	13	28	34	12	29	30	5	53	3
501 tys. i więcej mieszk.	6	41	26	3	22	35	16	61	2
Ocena mater. warunków rodziny									
Zła	10	30	25	15	21	33	7	62	2
Średnie	6	33	23	12	17	38	8	56	1
Dobre	7	34	32	9	21	33	13	56	2
Wykształcenie matki									
Podstawowe	7	34	21	12	14	27	6	61	1
Zasadnicze zawodowe	8	31	28	14	18	37	10	56	2
Średnie	7	33	26	10	22	39	12	57	0
Pomaturalne	5	32	28	9	22	39	10	54	1
Wyższe	8	42	30	7	23	31	12	53	5
Wykształcenie ojca									
Podstawowe	6	28	21	11	16	32	11	60	1
Zasadnicze zawodowe	7	35	27	12	18	33	8	58	1
Średnie	7	33	23	13	21	38	12	55	1
Pomaturalne	8	31	38	8	19	38	10	58	2
Wyższe	11	38	32	6	24	40	13	48	5
Grupa społ.-zaw. ojca - pracujący									
Kadra kier., inteligencja	6	41	32	6	24	35	7	57	4
Prac. umysł. niż. szczebla	8	27	30	17	13	34	7	63	3
Pracownicy fiz. - umysł.	3	45	28	12	21	39	9	55	0
Robotnicy wykwalifikowani	7	31	30	12	17	35	10	57	1
Robotnicy niewykwalifik.	5	36	17	10	19	29	12	50	0
Rolnicy	8	30	22	13	17	37	7	60	3
Prywatni przedsiębiorcy	6	26	26	6	29	40	11	54	1
Renciści - emeryci	8	36	23	11	12	34	10	55	2
Bezrobotni	7	29	19	14	21	36	14	50	0
Inni	11	32	30	2	23	32	11	62	4
Udział w prakt. religijnych									
Kilka razy w tygodniu	9	21	13	17	12	32	5	51	4
Raz w tygodniu	7	34	21	12	14	39	6	63	1
1-2 razy w miesiącu	6	35	28	9	22	31	14	54	2
Kilka razy w roku	5	31	35	10	25	33	12	53	1
W ogóle nie uczestniczy	9	37	40	6	32	30	21	44	2
Zainteresowanie polityką									
Duże	8	37	27	12	17	33	10	48	11
Średnie	6	35	26	10	19	37	9	56	1
Nikłe lub żadne	8	31	27	11	20	35	12	59	0
Za jakiego ucznia się uważasz?									
Dwójkowego lub trójkowego	8	33	28	10	21	31	13	55	1
Czwórkowego	6	33	25	12	18	39	8	59	1
Piątkowego lub szóstkowego	9	34	24	10	16	38	6	56	3
Poglądy polityczne									
Lewicowe	11	39	33	12	24	35	14	45	4
Centrowe	8	28	38	11	19	26	14	53	3
Prawicowe	6	28	26	10	18	34	11	59	4
Trudno powiedzieć	6	34	23	11	18	37	8	59	0

*Tabele aneksowe zawierają dane nieważone uzyskane w grupie uczniów szkół publicznych.

Tabela 1 cd. 10 - Możliwość podejmowania ważnych decyzji w sferze gospodarczej; 11 - Życie zgodne z zasadami religijnymi; 12 - Niezależność w pracy; 13 - Ciekawa praca zgodna z Twoimi zainteresowaniami; 14 - Spokojne życie bez kłopotów, konfliktów; 15 - Inne (%)

	10	11	12	13	14	15	Liczba osób
Ogółem	1	10	6	42	31	1	1160
Płeć							
Mężczyźni	1	10	8	39	28	1	607
Kobiety	1	10	4	45	33	0	553
Typ szkoły							
Licium ogólnokształcące	0	13	7	45	26	1	246
Technikum	1	9	8	42	25	1	235
Licium zawodowe	1	6	5	48	34	1	277
Zasadnicza szkoła zawodowa	1	11	6	35	34	0	402
Miejsce zamieszkania							
Wieś	2	15	6	45	35	0	421
Miasto do 20 tys.	0	10	6	38	29	0	207
od 21 do 100 tys.	0	7	7	44	24	1	276
101-500 tys.	0	9	14	34	29	0	93
501 tys.i więcej mieszk.	0	3	5	39	32	1	158
Ocena mater. warunków rodziny							
Złe	1	11	6	38	31	0	146
Średnie	1	11	6	45	30	1	562
Dobre	0	8	7	39	31	1	445
Wykształcenie matki							
Podstawowe	0	12	7	49	36	0	220
Zasadnicze zawodowe	2	14	5	37	32	1	304
Średnie	1	8	5	44	28	1	334
Pomaturalne	1	6	11	43	26	0	171
Wyższe	0	7	7	35	28	3	110
Wykształcenie ojca							
Podstawowe	1	12	9	49	32	0	194
Zasadnicze zawodowe	1	12	4	42	34	0	439
Średnie	1	8	8	39	28	2	275
Pomaturalne	0	7	7	38	26	0	96
Wyższe	1	5	7	36	25	2	127
Grupa społ.-zaw. ojca - pracujący							
Kadra kier., inteligencja	1	4	10	35	25	3	68
Prac. umysł. niż. szczebla	1	4	15	49	20	0	71
Pracownicy fiz.- umysł.	0	11	5	35	25	1	75
Robotnicy wykwalifikowani	1	11	5	42	31	1	313
Robotnicy niewykwalifik.	3	12	3	52	38	2	58
Rolnicy	1	11	6	42	31	1	110
Prywatni przedsiębiorcy	1	7	8	45	32	0	85
Renciści i emeryci	1	16	5	43	33	0	146
Bezrobotni	2	5	12	45	45	0	42
Inni	0	13	0	43	34	0	47
Udział w prakt. religijnych							
Kilka razy w tygodniu	1	47	4	43	27	3	77
Raz w tygodniu	0	11	6	45	32	0	574
1-2 razy w miesiącu	1	2	11	45	33	1	125
Kilka razy w roku	2	3	9	40	30	0	206
W ogóle nie uczestniczy	1	2	3	32	28	1	174
Zainteresowanie polityką							
Duże	2	9	8	49	20	1	113
Średnie	1	12	8	44	27	1	486
Nikłe lub żadne	1	8	5	39	35	1	559
Za jakiego ucznia się uważasz?							
Dwójkowego lub trójkowego	1	7	7	39	34	1	551
Czwórkowego	1	12	6	44	27	1	526
Piątkowego lub szóstkowego	1	13	6	46	31	1	80
Poglądy polityczne							
Lewicowe	2	6	6	40	22	0	153
Centrowe	2	17	9	40	25	0	109
Prawicowe	1	15	11	43	25	2	190
Trudno powiedzieć	0	8	5	42	35	0	707

Tabela 2. Jakiego będziesz miał(a) wykształcenie za 10-15 lat?

(%)

	Zasadnicze zawodowe	Średnie	Pomaturalne	Wyższe	Liczba osób
Ogółem	5	24	14	57	1159
Płeć					
Mężczyźni	5	28	16	51	606
Kobiety	5	20	13	63	553
Typ szkoły					
Liceum ogólnokształcące	1	1	2	96	249
Technikum	0	11	11	79	233
Liceum zawodowe	0	9	18	73	277
Zasadnicza szkoła zawodowa	13	57	21	10	400
Miejsce zamieszkania					
Wieś	8	31	16	45	424
Miasto do 20 tys.	3	22	14	61	207
od 21 do 100 tys.	3	17	12	68	273
101-500 tys.	2	26	13	59	93
501 tys. i więcej mieszk.	3	18	13	66	157
Ocena mater. warunków rodziny					
Złe	3	32	17	48	145
Średnie	6	22	14	58	561
Dobre	3	24	13	59	446
Wykształcenie matki					
Podstawowe	7	35	13	45	220
Zasadnicze zawodowe	7	34	18	42	306
Średnie	2	19	13	66	331
Pomaturalne	2	11	17	70	171
Wyższe	2	12	2	84	110
Wykształcenie ojca					
Podstawowe	8	36	15	41	193
Zasadnicze zawodowe	5	31	15	49	439
Średnie	2	20	16	63	275
Pomaturalne	2	7	15	76	96
Wyższe	2	7	6	86	127
Grupa społ.-zaw. ojca - pracujący					
Kadra kier., inteligencja	1	4	3	91	68
Prac. umysł. niż. szczebla	0	8	13	79	71
Pracownicy fiz.- umysł.	0	20	15	65	74
Robotnicy wykwalifikowani	5	28	17	50	315
Robotnicy niewykwalifik.	2	35	19	44	57
Rolnicy	5	37	15	42	110
Prywatni przedsiębiorcy	1	12	16	71	85
Renciści i emeryci	5	25	13	56	146
Bezrobotni	12	30	16	42	43
Inni	4	28	9	60	47
Udział w prakt. religijnych					
Kilka razy w tygodniu	5	26	9	59	76
Raz w tygodniu	6	23	16	55	576
1-2 razy w miesiącu	3	27	15	55	126
Kilka razy w roku	1	24	14	61	203
W ogóle nie uczestniczy	4	25	12	58	173
Zainteresowanie polityką					
Duże	4	16	8	72	114
Średnie	1	20	15	64	484
Niskie lub żadne	7	30	15	48	559
Za jakiego ucznia się uważasz?					
Dwójkowego lub trójkowego	7	30	17	46	549
Czwórkowego	2	19	13	66	527
Piątkowego lub szóstkowego	4	16	8	73	80
Poglądy polityczne					
Lewicowe	3	14	10	73	154
Centrowe	8	29	13	50	109
Prawicowe	2	15	11	72	190
Trudno powiedzieć	5	28	16	50	705

Tabela 3. Gdzie będziesz pracował(a) za 10-15 lat? 1 - W zakładzie państwowym; 2 - W zakładzie, firmie prywatnej polskiej; 3 - W firmie zagranicznej; 4 - W organizacji społecznej lub politycznej; 5 - Będę miał(a) własną firmę; 6 - Będę pracował(a) w gospodarstwie rolnym; 7 - Będę pracował(a) za granicą; 8 - Nie będę pracował(a), będę zajmować się domem; 9 - Będę robił(a) coś innego; 10 - Trudno powiedzieć

(%)

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Liczba osób
Ogółem	17	29	11	3	23	2	5	2	3	4	1167
Płeć											
Mężczyźni	13	28	10	2	29	3	6	0	3	4	610
Kobiety	22	30	12	4	16	2	4	4	2	4	557
Typ szkoły											
Liceum ogólnokształcące	18	32	15	9	18	0	2	0	3	2	249
Technikum	9	29	14	1	32	1	5	0	4	4	235
Liceum zawodowe	20	30	14	3	23	1	3	1	1	4	278
Zasadnicza szkoła zawodowa	19	26	6	1	20	5	9	5	2	6	405
Miejsce zamieszkania											
Wieś	17	31	8	3	16	5	7	4	3	5	427
Miasto do 20 tys.	18	33	12	2	22	2	5	0	2	4	208
od 21 do 100 tys.	15	27	13	3	31	0	4	1	3	3	276
101-500 tys.	29	18	8	8	20	0	8	0	5	4	93
501 tys.i więcej mieszk.	12	29	18	2	30	1	3	0	1	4	158
Ocena mater. warunków rodziny											
Złe	23	26	9	1	17	2	6	3	3	9	149
Średnie	18	28	12	4	20	2	7	2	3	4	563
Dobre	14	31	12	3	28	2	3	1	2	4	448
Wykształcenie matki											
Podstawowe	21	30	9	4	18	4	4	3	3	4	222
Zasadnicze zawodowe	19	29	12	2	21	3	5	3	3	5	308
Średnie	15	30	10	3	25	2	6	1	3	4	335
Pomaturalne	18	25	15	2	23	1	10	1	2	2	171
Wyższe	12	28	14	5	31	3	0	0	2	6	110
Wykształcenie ojca											
Podstawowe	20	32	9	2	17	4	3	5	3	6	197
Zasadnicze zawodowe	19	30	11	2	22	2	7	1	4	3	441
Średnie	15	27	12	3	26	3	6	1	3	4	277
Pomaturalne	16	24	11	5	30	0	3	0	1	9	96
Wyższe	14	28	16	6	28	1	2	1	1	4	127
Grupa społ.-zaw. ojca - pracujący											
Kadra kier., inteligencja	10	34	18	7	28	0	0	0	0	3	68
Prac.umysł.niż.szczebla	20	31	14	11	21	0	0	0	1	1	71
Pracownicy fiz.- umysł.	20	13	13	5	29	1	7	1	3	7	75
Robotnicy wykwalifikowani	14	33	12	3	22	1	6	2	3	4	316
Robotnicy niewykwalifik.	21	36	14	2	12	2	5	3	2	3	58
Rolnicy	13	25	13	2	13	19	6	3	4	3	112
Prywatni przedsiębiorcy	6	24	14	1	44	1	4	0	2	5	85
Renciści i emeryci	21	27	10	2	24	1	2	3	2	6	147
Bezrobotni	28	33	9	0	9	0	9	3	5	5	43
Inni	21	21	6	2	28	0	13	2	2	4	47
Udział w prakt. religijnych											
Kilka razy w tygodniu	30	14	8	10	12	3	5	5	4	9	77
Raz w tygodniu	17	31	12	3	21	4	5	2	3	4	579
1-2 razy w miesiącu	15	36	10	2	26	1	3	0	2	5	126
Kilka razy w roku	15	26	14	3	27	1	5	2	2	5	206
W ogóle nie uczestniczy	17	27	10	1	28	1	9	1	3	3	174
Zainteresowanie polityką											
Duże	13	28	12	11	22	3	4	0	4	3	114
Średnie	16	29	13	2	25	2	3	1	3	4	487
Nikłe lub żadne	19	29	10	2	22	2	7	3	2	5	564
Za jakiego ucznia się uważasz?											
Dwójkowego lub trójkowego	20	27	9	2	25	3	7	2	2	4	555
Czwórkowego	15	31	13	3	23	2	3	2	4	5	529
Piątkowego lub szóstkowego	18	30	18	6	9	1	8	3	4	5	80
Poglądy polityczne											
Lewicowe	14	27	12	6	29	1	4	1	3	3	154
Centrowe	18	28	11	2	25	4	6	0	5	2	109
Prawicowe	16	26	14	6	26	2	3	1	5	4	192
Trudno powiedzieć	18	30	11	2	21	3	6	3	2	5	711

Tabela 4. Czy, Twoim zdaniem, młodym ludziom w Polsce bardziej opłaca się:
1 - jak najszybciej podjąć dobrze płatną pracę; 2 - studiować
i zdobyć dyplom wyższej uczelni

(%)

	1	2	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	26	42	32	1167
Płeć				
Mężczyźni	25	41	34	610
Kobiety	26	43	31	557
Typ szkoły				
Liceum ogólnokształcące	23	49	28	249
Technikum	18	47	35	235
Liceum zawodowe	22	42	36	278
Zasadnicza szkoła zawodowa	34	35	32	405
Miejsce zamieszkania				
Wieś	26	38	36	427
Miasto do 20 tys.	22	50	28	208
od 21 do 100 tys.	20	47	33	276
101-500 tys.	29	40	31	93
501 tys.i więcej mieszk.	35	34	32	158
Ocena mater. warunków rodziny				
Złe	27	38	36	149
Średnie	24	41	34	563
Dobre	27	44	30	448
Wykształcenie matki				
Podstawowe	23	41	36	222
Zasadnicze zawodowe	28	42	30	308
Średnie	26	39	35	335
Pomaturalne	23	43	34	171
Wyższe	24	51	25	110
Wykształcenie ojca				
Podstawowe	22	42	36	197
Zasadnicze zawodowe	29	40	31	441
Średnie	26	40	34	277
Pomaturalne	18	46	36	96
Wyższe	23	50	27	127
Grupa społ.-zaw. ojca - pracujący				
Kadra kier., inteligencja	24	49	28	68
Prac.umysł.niż.szczebla	20	42	38	71
Pracownicy fiz.- umysł.	24	40	36	75
Robotnicy wykwalifikowani	30	41	29	316
Robotnicy niewykwalifik.	31	40	29	58
Rolnicy	22	40	38	112
Prywatni przedsiębiorcy	24	45	32	85
Renciści i emeryci	23	45	32	147
Bezrobotni	14	47	40	43
Inni	30	34	36	47
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	23	48	29	77
Raz w tygodniu	25	43	32	579
1-2 razy w miesiącu	32	37	31	126
Kilka razy w roku	25	43	33	206
W ogóle nie uczestniczy	25	37	38	174
Zainteresowanie polityką				
Duże	26	53	21	114
Średnie	22	44	34	487
Nikie lub żadne	29	38	34	564
Za jakiego ucznia się uważasz?				
Dwójkowego lub trójkowego	26	39	35	555
Czwórkowego	24	44	32	529
Piątkowego lub szóstkowego	30	48	23	80
Poglądy polityczne				
Lewicowe	23	48	29	154
Centrowe	32	42	26	109
Prawicowe	23	46	31	192
Trudno powiedzieć	26	39	35	711

Tabela 5. Czy Ty osobiście czujesz się zagrożony(a) bezrobociem? 1 - Tak, bardzo obawiam się, że nie znajdę pracy; 2 - Tak, ale jestem tym tylko lekko zaniepokojony(a); 3 - Nie, przypuszczam, że znajdę pracę; 4 - Nie, na pewno znajdę pracę

	(%)				Liczba osób
	1	2	3	4	
Ogółem	17	33	35	15	1167
Płeć					
Mężczyźni	10	28	40	21	610
Kobiety	24	37	29	9	557
Typ szkoły					
Liceum ogólnokształcące	12	41	37	9	249
Technikum	8	26	49	18	235
Liceum zawodowe	21	37	31	11	278
Zasadnicza szkoła zawodowa	22	28	29	20	405
Miejsce zamieszkania					
Wieś	21	33	33	13	427
Miasto do 20 tys.	19	28	38	15	208
od 21 do 100 tys.	13	40	33	14	276
101-500 tys.	12	25	39	25	93
501 tys. i więcej mieszk.	13	30	40	18	158
Ocena mater. warunków rodziny					
Złe	28	34	27	12	149
Średnie	20	36	33	12	563
Dobre	10	28	41	21	448
Wykształcenie matki					
Podstawowe	25	31	27	17	222
Zasadnicze zawodowe	22	37	29	12	308
Średnie	13	35	37	15	335
Pomaturalne	9	29	46	17	171
Wyższe	9	23	49	19	110
Wykształcenie ojca					
Podstawowe	27	31	27	15	197
Zasadnicze zawodowe	19	34	35	12	441
Średnie	12	35	34	19	277
Pomaturalne	7	25	52	16	96
Wyższe	10	29	43	18	127
Grupa społ.-zaw. ojca - pracujący					
Kadra kier., inteligencja	10	34	43	13	68
Prac.umysł.niż.szczebla	8	28	54	10	71
Pracownicy fiz.- umysł.	16	33	32	19	75
Robotnicy wykwalifikowani	17	34	35	14	316
Robotnicy niewykwalifik.	21	38	31	10	58
Rolnicy	20	37	29	15	112
Prywatni przedsiębiorcy	7	27	44	22	85
Renciści i emeryci	20	29	36	14	147
Bezrobotni	30	30	26	14	43
Inni	17	34	32	17	47
Udział w prakt. religijnych					
Kilka razy w tygodniu	17	35	31	17	77
Raz w tygodniu	19	34	34	14	579
1-2 razy w miesiącu	15	30	35	20	126
Kilka razy w roku	15	36	35	14	206
W ogóle nie uczestniczy	13	26	41	19	174
Zainteresowanie polityką					
Duże	6	33	37	24	114
Średnie	14	34	39	12	487
Nikłe lub żadne	21	31	31	17	564
Za jakiego ucznia się uważasz?					
Dwójkowego lub trójkowego	19	30	36	15	555
Czwórkowego	14	37	35	14	529
Piątkowego lub szóstkowego	20	26	28	26	80
Poglądy polityczne					
Lewicowe	11	28	42	19	154
Centrowe	14	24	43	19	109
Prawicowe	11	38	40	12	192
Trudno powiedzieć	20	34	31	15	711

Tabela 6. Gdybyś miał(a) problemy ze znalezieniem odpowiadającej Ci pracy po ukończeniu nauki, to:
 1 - zapisał(a)bym się na kursy doksztalcające; 2 - kontynuował(a)bym naukę; 3 - wziął(wzięła)bym taką pracę, jaka jest, nieważne w jakim zawodzie; 4 - założył(a)bym własną firmę; 5 - przeniósł(bym (przeniosłabym) się do innej miejscowości; 6 - wyjechał(a)bym za granicę; 7 - nie robił(a)bym nic, poszedł(bym) "na zasiłek"; 8 - zrobił(a)bym coś innego

(%)

	1	2	3	4	5	6	7	8	Liczba osób
Ogółem	19	33	16	12	3	14	1	2	1166
Płeć									
Mężczyźni	12	30	16	18	3	16	1	3	610
Kobiety	25	36	16	6	2	12	0	2	556
Typ szkoły									
Liceum ogólnokształcące	22	28	15	12	3	14	0	5	249
Technikum	9	30	14	23	4	17	0	3	235
Liceum zawodowe	23	40	9	10	3	12	1	2	277
Zasadnicza szkoła zawodowa	19	33	22	8	2	14	0	1	405
Miejsce zamieszkania									
Wieś	20	33	18	9	2	15	0	2	427
Miasto do 20 tys.	23	28	14	12	3	15	1	3	208
od 21 do 100 tys.	12	35	13	17	5	15	1	1	275
101-500 tys.	22	37	12	16	3	10	0	1	93
501 tys. i więcej mieszk.	17	34	21	11	0	11	1	6	158
Ocena mater. warunków rodziny									
Złe	19	32	19	7	4	15	1	3	149
Średnie	20	32	17	11	4	14	1	2	563
Dobre	17	35	14	16	2	14	0	3	447
Wykształcenie matki									
Podstawowe	25	29	18	6	5	14	1	2	222
Zasadnicze zawodowe	20	38	19	9	2	10	0	2	308
Średnie	16	31	16	14	3	17	0	3	335
Pomaturalne	15	38	10	18	1	16	1	2	170
Wyższe	15	31	13	22	2	10	1	6	110
Wykształcenie ojca									
Podstawowe	15	34	19	9	6	15	2	2	197
Zasadnicze zawodowe	22	34	18	10	2	13	0	2	441
Średnie	20	30	13	16	2	17	0	3	277
Pomaturalne	23	38	9	17	2	8	1	1	95
Wyższe	11	32	15	20	2	12	2	7	127
Grupa społ.-zaw. ojca - pracujący									
Kadra kier., inteligencja	16	31	15	22	0	9	0	7	68
Prac. umysł. niż. szczebla	21	24	14	18	4	15	0	3	71
Pracownicy fiz.- umysł.	12	35	13	13	0	19	0	3	75
Robotnicy wykwalifikowani	19	37	16	10	3	14	0	1	316
Robotnicy niewykwalifik.	16	38	12	7	7	19	2	0	58
Rolnicy	28	26	21	8	3	14	0	1	112
Prywatni przedsiębiorcy	16	26	15	24	2	11	1	5	85
Renciści i emeryci	22	34	14	11	1	14	0	4	147
Bezrobotni	21	37	16	5	9	7	2	2	43
Inni	19	30	11	17	0	21	0	2	47
Udział w prakt. religijnych									
Kilka razy w tygodniu	19	39	9	5	5	18	0	4	77
Raz w tygodniu	19	32	17	13	3	14	1	2	579
1-2 razy w miesiącu	19	33	14	14	2	12	1	5	125
Kilka razy w roku	17	35	16	14	2	12	0	2	206
W ogóle nie uczestniczy	17	32	18	11	3	14	1	3	174
Zainteresowanie polityką									
Duże	17	32	11	14	4	15	1	6	114
Średnie	18	36	15	13	3	15	0	1	487
Nikłe lub żadne	19	31	18	12	3	13	1	3	563
Za jakiego ucznia się uważasz?									
Dwójkowego lub trójkowego	20	29	18	12	3	15	1	3	555
Czwórkowego	18	36	14	14	3	13	0	2	529
Piątkowego lub szóstkowego	14	39	15	10	3	15	1	3	79
Poglądy polityczne									
Lewicowe	18	30	12	19	2	16	1	3	154
Centrowe	16	40	15	12	3	13	0	2	109
Prawicowe	19	33	16	10	5	14	0	4	192
Trudno powiedzieć	19	33	17	12	3	14	1	2	710

Tabela 7. Co, Twoim zdaniem, decyduje o tym, że po ukończeniu szkoły można znaleźć pracę? 1 - Znajomość języków obcych; 2 - Rodzaj zawodu, który się zdobyło; 3 - Inteligencja, zdolności; 4 - Szczęście, przypadek; 5 - Odwaga, przedsiębiorczość; 6 - Spryt, cwaniactwo; 7 - Znajomości, układy; 8 - Wdzięk, urok osobisty; 9 - Wielkość miejscowości, w której się mieszka; 10 - Region, województwo, w którym się mieszka; 11 - Coś innego

	11 - Coś innego (%)											Liczba osób
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	
Ogółem	62	54	48	11	24	7	40	5	10	13	1	1166
Płeć												
Mężczyźni	59	52	49	11	23	10	44	4	11	14	2	609
Kobiety	66	56	48	12	24	3	36	7	10	12	1	557
Typ szkoły												
Licium ogólnokształcące	64	48	47	12	30	6	44	3	11	15	1	249
Technikum	67	39	51	12	26	8	47	5	11	20	1	235
Licium zawodowe	70	50	46	9	25	3	39	8	14	14	2	278
Zasadnicza szkoła zawodowa	54	69	50	12	19	3	34	5	6	8	1	404
Miejsce zamieszkania												
Wieś	62	63	44	12	20	5	37	5	8	13	2	427
Miasto do 20 tys.	58	52	45	11	29	5	39	5	14	15	2	208
od 21 do 100 tys.	64	48	53	9	25	6	45	4	13	17	1	275
101-500 tys.	61	52	61	12	28	13	34	8	4	5	0	93
501 tys.i więcej mieszk.	66	42	49	15	23	9	43	9	10	10	1	158
Ocena mater. warunków rodziny												
Złe	60	46	48	12	22	9	46	6	11	13	2	149
Średnie	61	55	48	14	23	7	41	5	8	15	1	562
Dobre	65	55	49	9	26	5	37	5	12	11	1	448
Wykształcenie matki												
Podstawowe	66	61	47	14	22	5	36	5	8	9	1	222
Zasadnicze zawodowe	57	62	48	12	20	5	38	7	9	12	2	308
Średnie	66	49	47	13	25	7	42	5	11	16	1	304
Pomaturalne	64	40	54	7	30	7	40	5	16	15	2	171
Wyższe	63	48	52	8	26	10	44	3	6	15	2	110
Wykształcenie ojca												
Podstawowe	58	59	49	14	20	7	31	7	10	16	1	196
Zasadnicze zawodowe	62	60	46	14	20	5	45	6	9	11	1	441
Średnie	64	48	46	9	28	7	38	5	12	14	3	277
Pomaturalne	69	41	56	8	29	8	39	6	9	15	0	96
Wyższe	66	45	56	8	31	7	39	3	12	14	2	127
Grupa społ.-zaw. ojca - pracujący												
Kadra kier., inteligencja	68	49	63	4	29	6	37	0	15	16	1	68
Prac. umysł. niż. szczebla	68	41	45	10	32	1	51	6	11	17	1	71
Pracownicy fiz.- umysł.	60	44	53	9	32	5	40	1	11	17	1	75
Robotnicy wykwalifikowani	64	61	44	13	20	7	41	5	9	12	2	316
Robotnicy niewykwalifik.	60	61	46	16	19	7	42	7	19	12	0	57
Rolnicy	63	59	44	14	22	4	30	6	7	15	1	112
Prywatni przedsiębiorcy	69	36	47	8	38	9	32	12	9	8	0	85
Renciści i emeryci	63	53	49	12	21	5	39	6	12	17	1	147
Bezrobotni	49	56	40	14	16	9	63	2	12	7	2	43
Inni	70	49	55	13	23	9	47	6	4	15	2	47
Udział w prakt. religijnych												
Kilka razy w tygodniu	66	60	58	10	12	4	40	10	10	6	3	77
Raz w tygodniu	63	58	46	12	25	5	40	4	11	14	1	578
1-2 razy w miesiącu	59	52	44	11	24	12	37	9	12	13	1	126
Kilka razy w roku	64	49	52	12	24	6	41	6	8	16	1	206
W ogóle nie uczestniczy	58	45	52	11	28	10	43	6	8	10	4	174
Zainteresowanie polityką												
Duże	60	50	42	9	37	9	39	1	10	18	2	114
Średnie	65	49	47	9	25	5	43	6	11	16	1	487
Nikłe lub żadne	61	59	51	14	20	7	38	6	9	10	2	563
Za jakiego ucznia się uważasz?												
Dwójkowego lub trójkowego	58	54	44	14	22	6	43	6	10	12	2	554
Czwórkowego	67	54	52	9	24	7	37	5	9	14	1	529
Piątkowego lub szóstkowego	61	50	54	11	36	4	35	4	14	18	0	80
Poglądy polityczne												
Lewicowe	54	48	46	7	29	12	43	5	10	19	1	154
Centrowe	56	61	45	11	27	3	42	3	8	12	2	109
Prawicowe	69	45	47	11	31	6	45	4	10	15	1	192
Trudno powiedzieć	64	56	50	13	20	6	38	6	10	12	2	710